V. KARAS, *Autoportret s crvenkapom*. Karlovac, Galerija »Karas«V. KARAS, *Rimljanka s lutnjom*. Zagreb, Hrvatski povijesni muzej

Ponesen rodoljubnom romantikom slika »vilu ili neku vrstu muze koja jednoga od naših barda nadahnjuje junačkim narodnim pjesmama« (slika je poslije nazvana *Djed i unuk*, a kao *Sljepac i vila* čuva se u Tiflološkome muzeju u Zagrebu; iz toga je doba slika s istim motivom, samo bez vile, a nalazi se u priv. vlasništvu u Zagrebu). U Rimu (1845–47) nastaje najslavnije djelo hrv. slikarstva XIX. st. *Rimljanka s lutnjom*, potom ulja *Rimska pučanka* i *Djevojka iz Napulja zalijeva cvijeće*, kao i dva akvarela istoga naziva *Žena u nošnji iz Campagne* (sve u Hrvatskome povijesnome muzeju u Zagrebu). Crteži koje je K. iz Italije slao u Karlovac nisu očuvani, ali na marginama njegovih pisama ima mnoštvo skica (među njima i apoteoza Garibaldija), u kojima su vidljivi utjecaji Overbecka i osebujnoga tal. ambijenta. U Rimu se K. bavio i glazbom; svirao je flautu i gitaru te komponirao. Očuvane su njegove solo-pjesme i 38 skladbi za zbor, pretežno na rodoljubne tekstove. I sam je pisao pjesme na hrvatskome i talijanskome jeziku. Krajem 1847. odlazi iz Rima jer je ostao bez sredstava. Zadržao se šest mjeseci u Trstu gdje je po narudžbi portretirao imućne građane (ulja na platnu, akvareli). U Karlovac je stigao u svibnju 1848.

Prvi sačuvani Karasov rad nakon povratka u domovinu je portret *Stjepka Ljuboja Lopašića* (vlasništvo obitelji) u ilirskoj surki. U ljeto 1849. vjerojatno je putovao po Dalmaciji, a potkraj iste godine imenovan je za privremena učitelja na Risarskoj školi u Zagrebu. Naslikao je portret pjesnika *Stanka Vraza* upravo pred njegovu smrt (1851). Zauzimanjem I. Kukuljevića odlazi u Bosnu »da tamo snima okolicu, stare ikone i spomenike«. U lipnju 1851. u Travniku portretira Omer-pašu Latasa i njegovu kćer, a nakon što je paša 1852. napustio Bosnu, K. se vraća u Karlovac gdje po narudžbi tamošnjih građana slika portrete (Mihičić, Palle, Barac, Türk, Dadić). Tada nastaju Karasova najvrjednija ostvarenja u tome žanru: *Ana Krešić*, *Mijo Krešić*, *Dječak*, *Alojz Duquenois* (sve u Modernoj galeriji, Zagreb), *Jozefina Barac-Bernardić* i *Djevojka s cvijetom* (Galerija »Karas«, Karlovac).

Uz portrete K. se vraća tematici kojom se bavio u Italiji pa slika likove i žanr-prizore iz pučkoga života u ulju i akvarelu. *Slunjanika*, *Trgovac iz Sinja*, *Splicanin*, *Rišnjanin*, *Oproštaj serežana* (svi u Hrvatskome povijesnome muzeju) imaju folklorno-dokumentarnu, ali i lik. vrijednost.

Portretirajući Irenu Türk, Karas se beznadno zaljubio i upao u depresivnu melankoliju. Strossmayer mu je htio pomoći, pa ga je 1856. pozvao u Đakovo. Poslije neuspjela pokušaja samoubojstva, vratio se u Karlovac 1857, gdje se iduće godine utopio u Korani.

Karasovim stvaralaštvom obilježen je uspon i osamostaljenje hrv. slikarstva u XIX. st. »Prvi ilirski slikar« ujedno je i prvi hrv. slikar iz S krajeva koji se školovao u Italiji. Premda ima i manje uspješnih slika, njegovi portreti *Rimljanka s lutnjom*, *Ana Krešić*, *Mijo Krešić* i *Dječak* idu u red najvrjednijih djela hrv. slikarstva u XIX. st. Karas nije signirao svoje radove, što otežava proučavanje njegova opusa.

LIT.: A. Kassowitz-Cvijić, Vjekoslav Karas, HK, 1928. — Lj. Babić, Vjekoslav Karas, ibid., 1934, 5. — A. Bulat-Simić, Vjekoslav Karas, Zagreb 1958. — M. Schneider, Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX stoljeća, Zagreb 1971. — Ista, Portreti 1800–1870, Zagreb 1973. — A. Simić-Bulat, Slikarstvo u Karlovcu 19. stoljeća (katalog), Karlovac 1978. — P. Skutari, Karas i oko Karasa (katalog), Karlovac 1988. A. S. B.

KARIKATURA, u lik. umjetnostima, namjerno izobličavanje realnosti naglašavanjem karakterističnih obilježja osoba, pojava ili događaja, najčešće s namjerom da se postigne dojam smiješnoga; po obliku može biti groteskna a po sadržaju satirična. K. zadržava djelomičnu sličnost s objektom i dopušta prepoznavanje, pa njezin komični učinak nastaje kao rezultat podudaranja ili nepodudaranja stvarnoga objekta s njegovim prikazom. Ona duguje svoju snagu neposrednosti djelovanja i aktualnosti tematike, ali to istodobno ograničava njezin umjetnički domet. Većina karikatura ostaje na razini duhovite ilustracije, a tek manjim dijelom doseže višu razinu lik. ostvarenja. Rijetka je u kiparstvu i slikarstvu; njezino je područje crtež i grafika, u široku rasponu od skice i krokija do tehnički složenijih ostvarenja. Za razvitak karikature osobito je važno osnivanje humorističkih časopisa, u kojima karikaturisti nalaze mogućnost stalnoga i neposrednoga dodira s javnošću.

Prva svjesna karikaturna htijenja pojavljuju se u Hrvatskoj počevši od srednjovj. razdoblja u mnogobrojnim kiparskim radovima (konzola zvana »U cara Trojana kozje uši« u Papalićevoj ul. u Splitu, XIII. st.; reljef sa zgrade na uglu Marulićeve ul. i Narodnoga trga u Splitu, XIV. st.; pojedine glave na kapitelima Mihoja Brajkova u klaustru samostana Male braće u

Dubrovniku, prije 1327; kapitel iz ljetnikovca Pucić u Dubrovniku iz XVI. st.), u minijaturama iluminiranih rukopisa (psaltir iz XV. st. u samostanu Male braće u Dubrovniku; »Misal Jurja de Topusko«, 1495–98. i 1519–26. iz Metropolitane u Zagrebu; »Londonski kodeks« iz poč. XVI. st. s Marulićevim prijevodom »Od naslidovanja Isukarstova«, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu i dr.), te na freskama (Vincent iz Kastva u crkvi Sv. Marije na Škrilinama, Beram 1474) i dr. — Karikaturalnih elemenata ima i u pučkoj umjetnosti, od pokladnih maska do uporabnih predmeta (zidne ukrasne tkanine, lutke, tanjuri, vrčevi).

Prva hrv. karikatura u modernome smislu, tj. kao grafička reprodukcija, potječe iz 1843. Tiskana je vjerojatno u Beču, a pretpostavlja se da joj je autor Zagrepčanin *Ivan Janko Havliček* (1810–1863); prikazuje ug. državnika L. Kossutha kako na lancu drži bana F. Hallera, koji u kolijevci ljujla madžarona-Turopoljca. U drugoj pol. XIX. st. razvija se novinska karikatura. Prvi list toga tipa bio je »Podravski jež« što ga je u Varaždinu 1861. pokrenuo *Dragutin Antolek-Orešek* (1827–1883). U svojem jednome broju list je donio nekoliko antigermanizatorskih karikatura. Političku karikaturu donosi i »Zvekan«, koji u Zagrebu izlazi 1867–69. Pokrenuo ga je A. Starčević, a karikature je prema njegovim idejama i legendama crtao *Marko Manasteriotti*. God. 1877. A. Šenoa u Zagrebu pokreće »Humoristički list« (jedan je broj izišao i 1878); karikature je radio *Vlaho Raić*, a neke možda i sâm Šenoa. »Vragoljan«, koji izlazi u Bakru 1881–86, prvi je dugovječniji hrv. humoristički list. Slijedili su u Zagrebu »Bič« (1883–85), »Tries« (1885–86), »Arkiv za šalu i satiru« (1885–86), »Novi Bič« (1885–86), »Čuk« (1887), »Osa« (1887–88), »Brico« (1890–91), »Trn« (1891–99), »Muha« (1897) i dr. Većina tih listova bila je pravaške orijentacije, a autori karikatura u njima grafičari i poznati slikari (*F. Quiquerez*). Karikature mnogih crtača bile su na visokoj lik. razini. Poč. XX. st. školovani umjetnici prihvaćaju novinsku karikaturu, pa ona sve češće doseže umjetničku vrijednost; u zagrebačkome »Satiru« (1901) objavljuje karikature *M. Cl. Crnčić*, u »Knutu« (Srijemska Mitrovica, 1904–08) *B. Čikoš-Sesija* i *D. Melkus*, a u osječkome »Hrvatskom listu« (u razdoblju od 1918–40) i »Kornjači« (1937) *V. Filakovac*, *M. Tolić*, *B. Petrović*. U »Koprivama« (Zagreb, 1906–40) i »Duji Balavcu« (Split, s prekidima 1908–23), koji su zrcala hrv. karikature prvih desetljeća, surađuju *E. Vidović*, *J. Račić*, *S. Vereš*, *B. Petrović*, *T. Kolobar*, *P. Križanić*, *V. Gecan*, *A. Zuppa*, *F. Maixner*, *S. Mironović*, *I. Režek*, *A. Maurović*, *A. Motika* i dr. Karikatura se ističe i u opusu nekih autora koji nisu ostavili znatniji trag u novinskoj karikaturi (*A. Uvodić*, *J. Kljaković*, *V. Radauš*, *M. Uzorinac*, *M. Šimunić*). Dalji razvoj novinske karikature može se pratiti u »Kerempuhu« (Zagreb, 1945–48), u kojemu surađuju i neki karikaturisti iz »Kopriva« i gdje se javlja novi naraštaj: *A. Pal*, *I. Voljevic*, *W. Neugebauer*, *Ž. Haramija*, *V. Kristl*, *I. Kušanić*, *O. Reisinger*, *B. Dovniković*, *A. Ševčik*, *B. Kolar* i dr. U »Kerempuhu« surađuju *M. Stančić* i *Z. Bourek*, no njihove najznačajnije karikature nisu novinskoga karaktera. Generacija koja slijedi, okupljena pretežito u »Paradoksu« (1966–68; *N. Dragić*, *I. Vitez*, *Zlatko Pavlinić*, *Ladislav Klein*, *Mladen Bašić*, *I. Pahernik*, *Ivan Haramija* i dr.) bavi se uglavnom karikaturom bez riječi, temeljeći je posve na njezinu likovnome dojmu. U Varaždinu izlaze tijekom 1968. četiri broja »Grabancijaša« (*Drago Keretić*). Oko dnevnika »Slobodne Dalmacije« u Splitu okupljaju se krajem 1970. mladi karikaturisti *Branko Efendić*, *Čedo Pocrnić*, *Slobodan Butir* i *Žarko Luetić*. U istome gradu poč. 1982. izlazi »Berekin«, u kojemu surađuju karikaturisti *Tonči Kerum* i *Dubravko Mataković*. U »Kerempuhu« (Zagreb, 1974–76) javljaju se uz ostale *M. Mihatov*, *J. Marušić* i *S. Puntarić Felix*. Potonja dvojica danas u »Slobodnoj Dalmaciji« i »Vjesniku«, svaki u svojem prepoznatljivome stilu, objavljuju karikature s tekstom unutar crteža, u stripovskoj tradiciji, tako da su slova, kao likovni element, sastavni dio karikature. Slijedbenik »Kerempuha« je »Čvorak« koji izlazi u Bjelovaru 1977, a od 1993. izlazi ponovno ali ima lokalni karakter. — U Zagrebu je 1984. osnovano Hrvatsko društvo karikaturista koje i danas djeluje, objavljujući bilten »Karika« (*Vesna Borak*, *Krešimir Filipan*, *Zvonimir Gavranović*, *Damir Karakaš*, *Dubravko Prislac*, *Ivan Šarić* i dr.). Društvo priređuje izložbe, te posređuje pri sudjelovanju svojih članova na međunarodnim festivalima karikature (Montreal, Tokio, Bordighiera, Knokke Heist, Ankara i dr.), na kojima su hrv. karikaturisti primili mnogobrojne nagrade. — Osim novinske karikature valja zabilježiti propagandnu karikaturu na

razglednicama i političkim plakatima te zabavne karikature, tiskane obično u vodičima o pokladama. Najznačajniji predstavnici karikature u skulpturi (mahom u sitnoj plastici) su *I. Mirković*, *L. Bezeredi*, *A. Augustinčić*, *Lj. Ivančić*, *M. Ujević*, *K. Bošnjak* i *I. Oreb*.

LIT.: *A. G. Matoš*, Honoré Daumier, Narodne novine, 1901, 116. — *A. Milčević*, Branimir Petrović, Savremenik, 1911, 8. — *Gj. Szabo*, Julije Hühn, iz starih dana Zagreba I, posebni otisak iz Narodne starine, 1930. — *S. Vereš*, U spomen Sergeju Mironoviću, Koprive, 19. XI. 1937. — *J. Horvat*, Ante Starčević, kulturno-povijesna slika, Zagreb 1940–1990. — *M. Gorenc*, Račićeva grafika, grafičko-satirički radovi Josipa Račića 1906, Zagreb 1951. — *B. Pavlović*, Humor u našoj likovnoj umjetnosti, Umjetnost, 1958, 7–8. — *J. Horvat*, Povijest novinstva Hrvatske 1771–1939, Zagreb 1962. — *Isti*, »Koprive« i prva generacija karikaturista-publicista u Hrvatskoj, Novinar, 1964, 1. — *M. Peić*, Branimir Petrović, Bulletin JAZU, 1964, 1–2. — *M. Despot*, Od »Biča« do »Satira«, humor i karikatura o socijalno-političkom stanju Zagreba krajem 19. stoljeća, Kaj, 1973, 3. — *D. Horvatić*, Ples smrti, antologija hrvatskog likovnog humora, Zagreb 1975. — *Z. Kulundžić*, Najstarije karikature u Hrvatskoj u jednom rukopisu s djelom Marka Marulića, s kraja XVI. stoljeća, ŽU, 1976, 24–25. — *O. Švajcer*, Karikatura u Osijeku, u knjizi: Likovna kronika Osijeka 1850–1969, Osijek 1991. — *Karika* (Bilten HDK), 1984–94, 1–26. — *G. Quen*, 10 godina Hrvatskog društva karikaturista, Zagreb 1994. D. HÉ.

KARIN, naselje na J rubu Karinskoga zaljeva, I od Zadra. Nastanjen u ilirsko (keramika, hram božice Latre) i rim. doba (ostaci amfiteatra), kada se naziva *Corinium*; nakon doseljavanja Slavena postaje središte hrv. plemena Karinjana (ostaci oltarne pregrade s natpisom). Grad drže Gusići, potom Karlovići, od 1527. Turci, pa Mlečani i opet Turci do 1685. U toku stoljeća gradili su Iliri, Hrvati, Turci i Mlečani na obližnjoj gradini *Miodrag* svoje utvrde, od kojih su ostaci sačuvani do danas. U IX. je st. uz more sagrađena benediktinska opatija; na njezinim ruševinama podignut je u XV. st. franjevački samostan koji je za turskih ratova razoren, a temeljito obnovljen poč. XVIII. st. Crkva i franjevački samostan teško su oštećeni u ratu 1991.

LIT.: *F. Bulić*, Cenni archeologico-epigrafici..., VjAHD, 1879. — *D. Rendić-Miočević*, Prilozi etnografiji i topografiji naše obale u staro doba, ibid., 1950. — *M. Sučić*, Antički grad na istočnom Jadranu, Zagreb 1976. — Cultural Heritage of Croatia in the war 1991/92, Zagreb 1993. Š. Ba.

KARINA, Ljubomir, kipar (Rijeka, 18. VIII. 1948). Diplomirao na Akademiji u Ljubljani 1972 (Z. Kalin). God. 1972–73. suradnik Majstorske radionice V. Radauša, a 1973–75. suradnik A. Augustinčića u Zagrebu. Radi apstraktne skulpture u drvu, polazi od organskih oblika. Samostalno izlagao u Rijeci (1973, 1978, 1982, 1983, 1985, 1992), Beogradu (1976), Labinu (1977) i Zagrebu (1977, 1978). Autor memorijalnoga spomenika na Trsatu (1977) i reljefa na tunelu »Učka« (1981), te Opatiji i Brseću.

LIT.: *V. Ekl*, Ljubomir Karina (katalog), Zagreb 1978. — *B. Vahušek*, Ljubo de Karina (katalog), Rijeka 1992. Ra. Mat.

KARLAVARIS, Milica, kiparica (Rijeka, 28. XII. 1952). Studirala na Akademiji u Zagrebu (V. Michieli). Izlaže od 1975. Radi minijature u drvu, izduženih linija i intimističkoga karaktera. Samostalne izložbe priredila 1977, 1979. i 1993. u Zagrebu.

KARLIĆ, porodica graditelja i klesara iz Korčule (XV–XVI. st.). Najranije se spominje *Marko*, koji pol. XV. st. istodobno isporučuje klesani kamen za gradnju katedrale u Korčuli i Šibeniku te za javne zgrade u Dubrovniku. *Bartul* zajedno s braćom *Ivanom* i *Franom* radi 1488–89. za dubrovački samostan Sv. Klare, 1497–98. za samostan Sv. Apostola, a 1494. s bratom *Franom* različite kamene dijelove i kameni namještaj za ljetnikovac Ivana Marinova Gučetića u Trstenom. Ivan se 1497. obvezuje da će, zajedno s bratom *Franom*, *Markom Kršulovićem* i *Nikolom Radovanovićem*, raditi za dubrovački samostan Sv. Apostola. Godinu dana poslije za isti samostan radi Ivan s bratom *Bartulom* ukrasne arhitektonske dijelove. *Nikola* zajedno s *Markom Pavlovićem-Milićem* gradi zvonik hvarske katedrale (1516–49) u tradicionalnim oblicima po uzoru na nešto stariji obližnji zvonik franjevačke crkve. Nikola se spominje kao graditelj i protomajstor pročelja katedrale u Hvaru koje je započeo prije 1541. uz pomoć *Dujma Rudičića*. Na osnovi dokumenata koji spominju njegov rad do 1545. može se zaključiti da je on autor projekta skladna pročelja s renesansnim trolisnim zabatom koje je završio Ivan Pomenić u drugoj pol. XVII. st. *Fran* (mlađi) s drugim majstorima obavlja manje preinake na katedrali u Kotoru 1581.

LIT.: *C. Fisković*, Korčulanska katedrala, Zagreb 1939, str. 17, 18, 23, 33. — *Isti*, Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku, Zagreb 1947, str. 45, 59, 60, 79, 152. — *K. Prijatelj*, Umjetnost 17. i 18. st. u Dalmaciji, Zagreb 1953, str. 20. — *C. Fisković*, Hvarska katedrala, Split 1976, str. 20–23, 78–80. — *R. Ivančević*, Odnos pročelja i prostora hvarske katedrale i problem stilske određenja, Prilozi — Dalmacija, 1984. R.

GLAVE NA KAPITELU U KLAUSTRU
SAMOSTANA MALE BRAĆE U
DUBROVNIKU, djelo Mihoja Brajkova

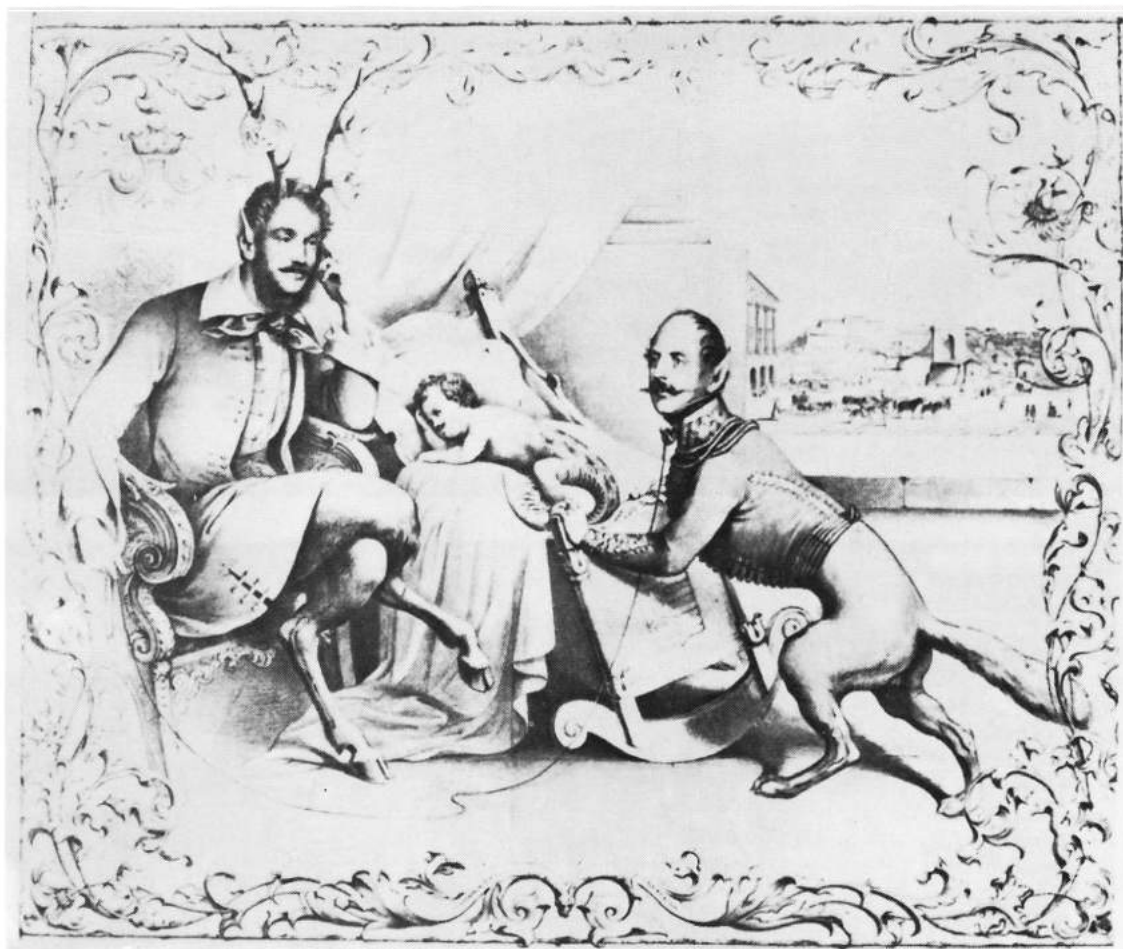

VINCENT IZ KASTVA, *Mrtvački ples*,
detalj freske u crkvi Sv. Marije na
Škrilinama

ILUMINACIJA IZ MISALA JURJA
TOPUSKOGA. Zagreb, Metropolitanska
knjižnica

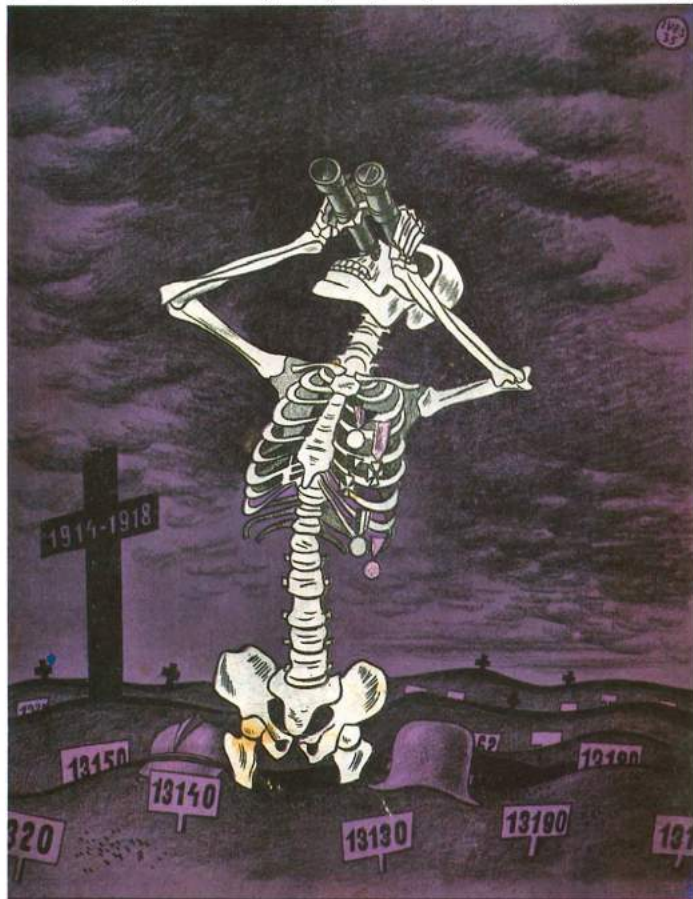

I. J. HAVLIČEK (?), karikatura
L. Kossutha s banom F.
Hallerom na lancu i
turopoljskim mađžaronom u
kolijevci (litografija iz 1843)

B. PETROVIĆ, A. G. Matoš

I. REŽEK, *Kriva nauka*. Legenda: Onaj koji je rekao, da je historija učiteljica života, morao je biti veliki magarac! Tko bi mu vjerovao, kad ljudi ne pamte ni dvadeset godina unatrag!

M. UZELAC, *U predgrađu*. Zagreb, Moderna galerija

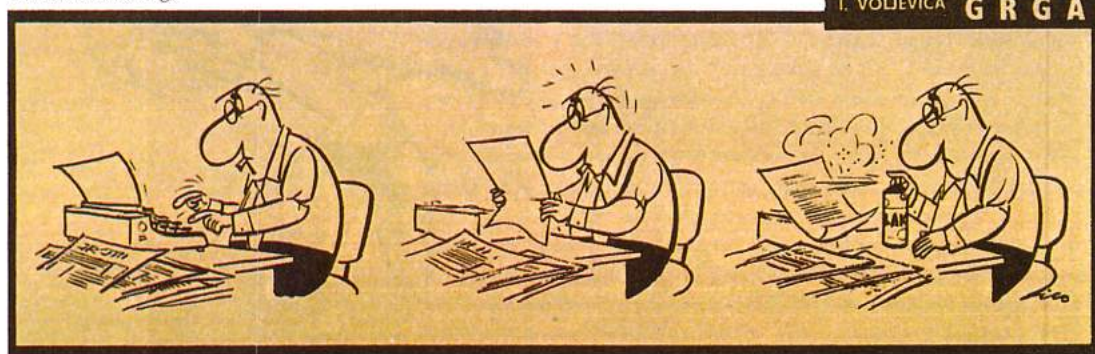

O. REISINGER, *Bez riječi*

I. KOŽARIĆ, *Divni stari konj*.
Zagreb, Zbirka Biškupić

I. VOLJEVICA, *Grga*

N. DRAGIĆ, *Tupko*

